

Eindrapport PT 13644-01 Consultancy onbekend wortelrot lelie

Dirk Osinga, Stichting ROL
Hans Kok, Peter Vink, PPO-BBF
Hay Rouwette, DLV
Anton Dingemans, Arjan de Vries, BAB
Weijnand Saathof, HLB

Naar een oplossing voor onbekend wortelrot in lelie

Inleiding

In lelies komen verschillende vormen van wortelrot voor. De belangrijkste veroorzaker van wortelrot is het wortellesie-aaltje (*Pratylenchus penetrans*). Daarnaast komt er al jaren een vorm van wortelrot voor waarvan de veroorzaker onbekend is. Net als bij een aantasting door wortellesie-aaltjes leidt een aantasting door het onbekende wortelrot tot opbrengstderving en kwaliteitsverlies. De symptomen van onbekend wortelrot ontstaan op de bolwortels en zien eruit als insnoeringen en ingezonken bruine plekjes. Soms lijkt het alsof er hapjes uit de wortels zijn genomen. De wortels rotten op dergelijke plaatsen geheel door waarna bruine wortelpunten ontstaan en de wortels zich sterk gaan vertakken. Door Stichting ROL is middels een enquête onder haar leden en door gericht een aantal monsters te onderzoeken aanvullend informatie verzameld. Daardoor is de primaire oorzaak nu bekend. De conclusies kunnen de basis vormen voor een gerichte aanpak.

Wat is er onderzocht

Van 2002 tot en met 2005 is door DLV en PPO onderzoek uitgevoerd om de veroorzaker van onbekend wortelrot te achterhalen. Uit aangetaste wortels werden de schimmels *Fusarium*, *Cylindrocarpon*, *Trichoderma* en *Rhizoctonia* geïsoleerd en de aaltjes *Pratylenchus* en *Rotylenchus*. In de grond rondom de aangetaste wortels werden 8 verschillende soorten aaltjes gevonden. Zowel in de grond als in de wortels werden bacteriën geïsoleerd uit de Erwinia- en de Pseudomonasgroep. Dit zijn algemeen voorkomende bacteriën, die niet als veroorzaker worden gezien. In een infectieproef met genoemde schimmels konden geen typische symptomen opgeroepen worden. Dit betekent niet dat genoemde schimmels niets met het probleem te maken hebben. De proefomstandigheden kunnen hierin mogelijk mede een rol gespeeld hebben.

In 2007 werd in een aantal leliepercelen onbekend wortelrot in de leliewortels waargenomen waarbij een aantal interessante aspecten naar voren kwamen. Bij twee telers bleek dat de bodem in de plekken met onbekend wortelrot lossier was dan in de plekken waarin geen onbekend wortelrot voorkwam. Door dezelfde telers werd ook gemeld dat ze geen GFT-compost hadden gebruikt voor het planten in de percelen waarin onbekend wortelrot werd geconstateerd. Op alle andere percelen waar wel GFT-compost was gebruikt waren geen problemen met onbekend wortelrot ontstaan.

In 2008 werd door BAB samen met PPO onderzocht of grondstructuur (verdichting) en het gebruik van GFT al dan niet in combinatie met grondgebonden pathogene schimmels een rol spelen in het optreden van onbekend wortelrot in lelie. Ook werd onderzocht of het vochtig of juist droog houden van de grond na planten van invloed is op de mate van onbekend wortelrot. Ten slotte werd de werking van de middelen Amistar en Monam tegen onbekend wortelrot onderzocht. Dit onderzoek werd uitgevoerd onder praktijkomstandigheden en is oplossingsgericht. In het verleden is in het onderzoek steeds gekeken naar individuele factoren. Het hier beschreven onderzoek heeft zich gericht op combinaties van

factoren die mogelijk een rol spelen bij het ontstaan van onbekend wortelrot.

Resultaten in 2008

In het onderzoek van 2008 zijn diverse maatregelen onderzocht om een aantasting in lelies door onbekend wortelrot te voorkomen. Er werden diverse leliecultivars geteeld op een perceel waarin het jaar ervoor volop problemen waren met onbekend wortelrot. In de onbehandelde controle werden tijdens de teelt hoge aantallen Trichodoride-aaltjes (*Paratrichodorus pachydermus*) aangetroffen en na het rooien volop onbekend wortelrot. In de met Amistar, Monam en GFT behandelde veldjes werden aanzienlijk minder Trichodoride-aaltjes aangetroffen. Door Kuper en S Seepsma van Agrifirm was de aanwezigheid van deze alen in percelen met schade al eerder gemeld.

Uit onderzoek van het HLB was de aanwezigheid van deze alen in percelen met schade al eerder gemeld in Bloembollenvisie.

Discussie en conclusies in 2008

- Trichodoride aaltjes zijn moeilijk aantoonbaar doordat ze soms in de diepere grondlagen aanwezig zijn en pas bij de aanwezigheid van voldoende water weer naar boven komen. De aanwezigheid van deze aaltjes zou verklaren dat er soms een aantasting plaats vindt, ondanks een natte grondontsmetting. Na verloop van tijd komen de Trichodoride alen weer naar boven. Beregenen en een regenperiode kunnen dus medebepalend zijn voor het al dan niet optreden van de verschijnselen
- Na het rooien werden de minste problemen met onbekend wortelrot gevonden in de lelies die werden geteeld in grond die voor het planten met Amistar was behandeld. Door de grondbehandeling met Amistar zijn bodemschimmels klaarblijkelijk bestreden waardoor in deze behandeling de minste problemen met onbekend wortelrot werden gezien. Ook het aantal Trichodorus alen was lager in deze objecten.
- De aanwending van GFT (of andere organische producten) vlak voor het planten kan een explosieve toename van organismen tot gevolg hebben. In plaats van versterken van de bodemweerbaarheid op langere termijn is op korte termijn een versterkt optreden van onbekend wortelrot goed te verklaren.

Vervolg in 2009

In een breed overleg met diverse partijen is in 2009 in overleg met PT besloten middels een enquête onder de deelnemers van ROL meer aanvullende informatie te verzamelen. Doel is om daarmee met de voorlopige conclusies van 2008 en de waarnemingen in de praktijk zo goed mogelijk tot een sluitende analyse te komen.

Aan de ruim 100 deelnemers van Stichting Regionaal Onderzoek in de Lelieteleelt in Noord- en Oost Nederland is vervolgens op twee momenten een enquête gestuurd met het verzoek om nadere gegevens. In totaal 26 telers hebben een reactie gestuurd, 20 in juni en 13 in het najaar, 6 nieuwe bedrijven en 7 bedrijven voor een tweede keer.

PT heeft hiervoor een budget vastgesteld van € 5.000.

Opvallende uitkomsten

- In de voorzomer worden er weinig tot geen problemen geconstateerd. Voor zover ze er wel zijn wordt vaak alenschade geconstateerd. Telers geven aan dat ze het verlies van de oude wortels als een minder groot probleem zien: nieuwe wortels worden gevormd en nemen de vochtvoorziening over.
- Er kan, door onvoldoende waarnemingen, geen relatie met een lage pH worden vastgesteld.
- Tijdens de open dag van Rol, 21 augustus 2009, werden twee monsters gebracht. Uit de schimmelanalyse werd de schimmel *Cylindrocarpon radicola* geïsoleerd. In beide monsters werden trichodoride aaltjes in de grond aangetoond.

- In de herfst wordt eveneens schade gemeld. Soms is die pas zichtbaar tijdens het rooien. De specifieke plek kan dan niet in alle gevallen worden teruggevonden.
- Op alle 8 plekken waar dit najaar schade is gemeld is de voorvrucht gras, granen of maïs en voor zover er een bodemmonster is genomen, zijn in alle gevallen (6) Trichodoride-aaltjes (*Paratrichodorus pachydermus*) aangetroffen.

Problemen treden ook op in percelen waar nog nooit lelies hebben gestaan en waar vooraf natte grondontsmetting heeft plaatsgevonden. Tevens op percelen waar eerder lelies zijn geteeld zowel met als ook zonder natte grondontsmetting. Het doden van antagonisten lijkt de problemen na natte grondontsmetting eerder te verergeren.

De voorvrucht (grasachtigen) en de aanwezigheid van water is bepalend. Van de schimmels kan worden aangenomen dat ze vrijwel altijd in de bodem en/of op de bol aanwezig zijn en secundair de problemen veroorzaken.

Ervaring uit de praktijk

In een aantal gevallen geven telers aan goede ervaring te hebben met het strooien van granulaten.

In dit geval betreft dit een niet toegestane toepassing in de zomermaanden. Dat door die toepassing zowel alenschade als onbekend wortelrot minder vaak of nauwelijks optreedt is verklaarbaar.

De toepassing met Amistar, in een hogere dosering (12 liter ipv 6) dan wettelijk toegestaan geeft een vergelijkbaar resultaat: hier worden vooral de schimmels aangepakt.

In beide gevallen echter een oplossingrichting die wettelijk niet is toegestaan.

Natte grondontsmetting (Monam) als bestrijdingsmethode tegen onbekend wortelrot lijkt niet zinvol en soms zelfs contraproductief.

Conclusies

1. De herfst aantasting met onbekend wortelrot geeft de meeste economische schade en is moeilijk voorspelbaar.
2. Gras, graan en maïs als voorvrucht zijn een goede waardplant voor *Paratrichodorus pachydermus*
3. Trichodoride aaltjes spelen vermoedelijk een primaire rol bij het optreden van onbekend wortelrot.
4. Diverse bodemschimmels zijn aansluitend secundair verantwoordelijk voor de aantasting: o.a. *Rhizoctonia*, *Cylindrocarpon*, en *Fusarium* schimmels zijn aangetoond.
5. Gebruik van "vers" land is geen garantie op het uitblijven van onbekend wortelrot omdat het begrip "vers" een relatief begrip is..
6. De beperkte dieptewerking van natte grondontsmetting (Monam) geeft eveneens geen garantie voor het uitblijven van onbekend wortelrot.
7. GFT versterkt het bodemleven, mits geruime tijd voor het planten aangebracht.
8. De positieve effecten van het fungicide Amistar kan worden verklaard door de werking op schimmels.
9. Positieve effecten door het gebruik van granulaten kunnen worden toegeschreven aan het onderdrukkend effect op alen.

Effectieve maatregelen

Er zijn een aantal maatregelen te bedenken die het probleem van wortelbederf in lelies tijdens de bollenteelt kunnen beperken. Daarbij kan gedacht worden aan de volgende zaken:

- keuze van het perceel waarbij rekening moet worden gehouden met de voorvrucht die stimulerend heeft kunnen werken op de populatie trichodoriden in de grond (bijv. maïs en gras)
- inzet grondontsmettingsmiddelen
 - schimmelremmende middelen (die ook nodig zijn om *Rhizoctonia* te onderdrukken)
 - granulaten

Eindconclusie

Uit de waarnemingen, de uitgevoerde enquête en de uitslagen van de aanvullende monsters kan met een redelijke zekerheid worden aangenomen dat Trichodoride aaltjes de primaire veroorzaker van het tot nu toe onbekend wortelrot genoemd verschijnsel. De secundaire problemen worden veroorzaakt door de aanwezige bodemschimmels.

De wijze waarop deze aantasting kan worden bestreden zal in een vervolgproject moeten worden onderzocht. Het samenroepen van alle stakeholders zal daarin een eerste stap zijn.